

Οδός Αιόλου: Ο δρόμος που κουβαλάει όλη την ιστορία της μετα-οθωμανικής Ελλάδας

Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Ιστορία, Αρχαιολογία, Παλαιογραφία, Στρατιωτικά & Εθνικά θέματα / Οικολογία & Κλιματική Κρίση, Αρχιτεκτονική & Περιβάλλον (χλωρίδα-πανίδα)

Στην Αιόλου θα «εγκατασταθούν» για το πρώτο τους μεροκάματο οι ανήλικοι βιοπαλαιστές από την περιφέρεια: οι οψοκομιστές (αχθοφόροι οικιακών αγαθών), οι στιλβωτές (λούστροι), οι εφημεριδοπώλες...

Θα έλεγε κανείς ότι είναι ομφαλός. Ένας δρόμος γύρω από τον οποίον αναπτύσσεται μία πόλη, ή καλύτερα, μία ολόκληρη χώρα που μόλις απελευθερώθηκε από έναν αιώνιο ζυγό και παλεύει να οργανωθεί σε αυτόνομο, ανεξάρτητο κράτος.

Σωτήριον έτος 1834. Η Αθήνα είναι η νέα πρωτεύουσα της Ελλάδας. Κατ' εντολήν του πατέρα τού ανήλικου βασιλιά Όθωνα, Λουδοβίκου Α' της Βαυαρίας, οι αρχιτέκτονες Σταμάτης Κλεάνθης και Έντουαρντ Σάουμπερτ σχεδιάζουν την πόλη στα πρότυπα των ευρωπαϊκών πρωτευουσών. Η Αιολική Οδός είναι ο πρώτος δρόμος που έχει χαραχτεί στο επίσημο ρυμοτομικό και, αυτή την εποχή, διανοίγεται.

Για πολλές επόμενες δεκαετίες, εδώ θα ακούγεται ο χτύπος της καρδιάς τού εμπορίου, της οικονομίας, της ζωής. Από εδώ θα ξεκινήσει η θέσπιση των όρων δόμησης, εδώ θα λειτουργήσει το πρώτο ξενοδοχείο, εδώ θα στεγαστούν τα πρώτα καταστήματα που θα αφήσουν εποχή, εδώ θα γνωρίσουν οι κάτοικοι τις πρώτες γλυκές λιχουδιές και το ρόφημα σοκολάτα, εδώ θα δημιουργηθεί το πρώτο θέατρο, εδώ και το πρώτο φαρμακείο, εδώ θα κάνει το ντεμπούτο του το τεχνολογικό επίτευγμα, που λέγεται «ασανσέρ», εδώ θα εκφωνηθούν οι πρώτοι πύρινοι πολιτικοί λόγοι, από εδώ θα ανέβουν και θα πέσουν κυβερνήσεις. Εδώ, τέλος, θα «εγκατασταθούν» για το πρώτο τους μεροκάματο, οι ανήλικοι

βιοπαλαιστές από την περιφέρεια: οι οψοκομιστές (αχθοφόροι οικιακών αγαθών), οι στιλβωτές (λούστροι), οι εφημεριδοπώλες...

Η αλήθεια είναι ότι μετά τους Οθωμανούς η Αθήνα αποτελεί τοπίο τσαλαπατημένο από τους βαρβάρους του. Η αγάπη τού Λουδοβίκου, ωστόσο, για τα αρχαία μνημεία, τον έχει οδηγήσει στην απόφαση μεταφοράς τής πρωτεύουσας από το Ναύπλιο εδώ, παρότι η πόλη δεν είναι παρά μία μικρή «βομβαρδισμένη» κωμόπολη πέριξ του βράχου της Ακροπόλεως που αριθμεί μόλις 4.000 κατοίκους (την ίδια εποχή, π.χ. η Πάτρα αριθμεί 15.000 κατοίκους!), 150 κατοικίες και χαλάσματα. Όσοι δεν έχουν στέγη, βολεύονται σε ναούς και αρχαιολογικούς χώρους. Οι μόνοι δρόμοι που στοιχειωδώς σώζονται στη σκιά τού βράχου είναι αυτός του Κάτω Παζαριού στο Μοναστηράκι, ο άλλος της Κρυσταλλιώτισσας (σημερινή Αδριανού) και κάτι ψιλά από την πλατεία Ρούγα του Αλίκοκκου (Κυδαθηναίων - Αγ. Σωτήρα)! Όλοι οι υπόλοιποι καλύπτονται από ερείπια και οι κάτοικοι τους διασχίζουν από αυτοσχέδια μονοπάτια.

«Στην Αθήνα δεν υπάρχει ούτε ένας χαραγμένος δρόμος, ούτε μια οδός, ενώ σε κάθε μας βήμα αναγκαζόμαστε να πατάμε πάνω σε σωρούς από πέτρες, σε τμήματα τοίχων και σε αρχαίες κολόνες» περιγράφει τα πρώτα χρόνια της απελευθέρωσης ο Γάλλος περιηγητής και ιστορικός Ζοζέφ Φρανσουά Μισώ (Joseph-François Michaud) στο βιβλίο του «Ταξίδι στην Ελλάδα και τη Σμύρνη».

Η εντολή του Λουδοβίκου προς το δίδυμο των αρχιτεκτόνων Κλεάνθη - Σάουμπερτ είναι να σχεδιαστεί μία πόλη, που να συμπεριλαμβάνει όλους τους αρχαιολογικούς χώρους της. Απαγορεύει, δηλαδή, ρητά την κατεδάφιση οποιουδήποτε μνημείου τού ένδοξου παρελθόντος της.

Ο δρόμος, που χαράσσεται πρώτος, θα έχει πλάτος 15 μέτρων, θα ξεκινά από το Ωρολόγιο του Κυρρήστου, τους Αέρηδες, (το μνημείο όπου αναπαριστώνται ανάγλυφα οι άνεμοι, τα παιδιά τού θεού Αιόλου), στα ριζά της Ακροπόλεως, και θα οδηγεί μακριά από το κέντρο της πόλης. Θα ονομάζεται «Αιολική Οδός» (μ' αυτό το όνομα θα είναι γνωστός έως το 1884, οπότε θα αλλάξει όνομα και θα μείνει στην ιστορία ως οδός Αιόλου). Είναι ένας δρόμος «ευλογημένος», όπως τον χαρακτηρίζουν οι περιπατητές, με υπέροχο προσανατολισμό. Όσο τον περιδιαβάξεις, απ' όπου κι αν σηκώσεις το βλέμμα, τον βράχο και τα επιβλητικά μνημεία του θα συναντήσει η ματιά σου. «Ο κεντρικός δρόμος, ο οποίος περνάει βόρεια από την Ακρόπολη μέσα από την καρδιά της μεσαιωνικής και σύγχρονης πόλης, έχει το όνομα του θεού των ανέμων [...] είναι ο γοητευτικότερος δρόμος της Αθήνας» θα γράψει για την Αιόλου στην εκπονή του 19ου αι. ο Βρετανός λόγιος, αρχαιολόγος, ταξιδευτής και επισκέπτης της Αθήνας Ντέιβιντ Τζορτζ Χόγκαρθ (David George Hogarth) στην αναφορά του με τίτλο «The nearer East».

Ο δρόμος είναι πανόραμα των δειγμάτων Πολιτισμού της νέας πρωτεύουσας. Και δεν είναι μόνο ότι αναδεικνύει τα αρχαία στολίδια της παλιάς πόλης, όπως τα υπολείμματα της Βιβλιοθήκης του Ανδριανού και τους Αέρηδες, ούτε ότι είναι προσανατολισμένος στο ακριβό πετράδι της, την Ακρόπολη. Είναι και ότι δίνει πρόσβαση σε χώρους ζωτικής λειτουργίας της εξελισσόμενης πρωτεύουσας, όπως είναι ο μεντρεσές, το άλλοτε μουσουλμανικό ιεροδιδασκαλείο, που αυτή την περίοδο λειτουργεί ως φυλακή, ο μεσαιωνικός ναός της Αγίας Ειρήνης (ο σημαντικότερος της Αθήνας και Μητρόπολη της πόλης, όπου θα γίνει η τελετή ενηλικίωσης του Όθωνα -χωρίς τα βασιλικά διακριτικά, σκήπτρο και στέμμα, καθώς το καράβι που θα τα έφερνε από τη Βαυαρία, καθυστέρησε- και αργότερα η κηδεία του Κολοκοτρώνη), ο νεοανεγειρόμενος ναός της Χρυσοσπηλιώτισσας στη θέση του παλιού, που από την πολιορκία του Κιουταχή έχει καταστραφεί ολοκληρωτικά, αλλά και η περιοχή «Κανόνια» (σημερινή πλατεία Κοτζιά) ή αλλιώς «πλατεία Γυμνασίων» (εξαιτίας των ασκήσεων ιππασίας που εκτελούν εδώ οι σπουδαστές της Σχολής Ευελπίδων) για την οποία οι δύο αρχιτέκτονες προορίζουν τον Κήπο του Λαού. Πρόκειται για ένα φιλόδοξο σχέδιο που προβλέπει μία μεγάλη πλατεία κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα, μεικτής χρήσης, δηλαδή με κατοικίες και καταστήματα, που θα εκτείνεται από την πλατεία Όθωνος (Ομόνοια) ίσαμε την κατοπινή οδό Ευριπίδου -που αυτή την εποχή είναι ένας ακόμη αυθαίρετος δρομίσκος, μακριά από το κέντρο- και θα περιλαμβάνει μεγαλοπρεπή κτήρια με στοές και δενδροστοιχίες με σιντριβάνια. Ο «Κήπος του Λαού» θα ενταχθεί στην πόλη, η οποία -προς ώρας- απλώνεται μόνο γύρω από τον βράχο, και θα την επεκτείνει, δίνοντάς της χώρο και ανάσες. Άλλωστε, υπάρχουν προτάσεις για την εγκατάσταση της βασιλικής κατοικίας στην πλατεία Όθωνος. Ως εκ τούτου, η

περιοχή πρέπει να αξιοποιηθεί και να καλλωπισθεί. Επιπλέον, θα βελτιωθεί η εικόνα της οδού Αθηνάς, που ναι μεν ενώνει τη δραστηριότητα περίξ του βράχου με την Όθωνος, αλλά εκατέρωθεν της έχει ήδη αρχίσει να αναπτύσσεται μία κάπως άναρχη και ανοργάνωτη ζωή. Γι αυτό, άλλωστε, ο σχεδιασμός της Αιολικής Οδού, της δίδυμης της Αθηνάς, θα πρέπει να είναι προσεκτικός. Γι αυτόν τον δρόμο θεσπίζονται ειδικοί όροι δόμησης, που επιβάλλουν τη δημιουργία διώροφων κτηρίων με κατοικίες στους ορόφους και ισόγεια με καμάρες που προορίζονται για καταστήματα σε ένα κλειστό οικοδομικό σύστημα.

Αλλά το μεγαλόπνοο σχέδιο των Κλεάνθη - Σάουμπερτ, ο «Κήπος του Λαού», μένει στα χαρτιά. Το κόστος των αποζημιώσεων για τις απαλλοτριώσεις είναι απαγορευτικό για ένα νεοσύστατο αυτόνομο κράτος, που βιάζεται να ανοικοδομηθεί, να στεγάσει τον υπάρχοντα πληθυσμό, να συγκεντρώσει νέο και να προσελκύσει ξένους ταξιδιώτες - επενδυτές. Το όνειρο του Κήπου καταρρέει και μαζί του ακόμα κι αυτό το πλάτος των 15 μέτρων της Αιολικής Οδού. Τα συμφέροντα των ξένων (και ολίγων ντόπιων) στην Αθήνα δεν θέλουν φαρδείς δρόμους και απλωμένες πλατείες. Θέλουν κτήρια, κατοικίες, καταστήματα. Βλέπεις, από τη μία, ο απαράβατος όρος του Λουδοβίκου να διατηρηθούν ανέπαφα τα πάμπολλα αρχαία μνημεία της πόλης και από την άλλη, τα σχέδια των αρχιτεκτόνων της για ευρύχωρους δρόμους και πλατείες με ανοίγματα στους ευεργετικούς ανέμους της, ο χώρος για δόμηση περιορίζεται. Οι δύο αρχιτέκτονες έχουν σχεδιάσει μία όμορφη πόλη, περίξ των αρχαίων κοσμημάτων της, τα οποία θα αναδεικνύονται με ελεύθερους δημόσιους χώρους, αλλά για τους Αθηναίους, τα αρχαία μνημεία δεν είναι παρά πέτρες που πιάνουν πολύτιμο τόπο και τους χαλούν τα σχέδια. Εκείνοι συνδέουν την ποιότητα με την ποσότητα και την πυκνότητα... Θέλουν πληθυσμό, σπίτια, καταστήματα, δραστηριότητα και γενικώς ό,τι εκτιμούν ότι ταιριάζει σε μία πρωτεύουσα και φέρνει κέρδος. Όλες οι εμπλεκόμενες πλευρές ξεκινούν από διαφορετική βάση και ασφαλώς θα νικήσει ο πιο δυνατός.

Ξένοι περιηγητές - χρονικογράφοι της εποχής καταγράφουν αρκετά «τζαρτζαρίσματα» ανάμεσα στους δύο χαρακτες και σε ιδιοκτήτες γης, που δεν εννοούν να διαθέσουν τόπο για την Αιολική Οδό. Οι διαμαρτυρίες είναι πολλές και αναγκάζουν τον βασιλιά Λουδοβίκο να στείλει στην Αθήνα τον συμπατριώτη του, αρχιτέκτονα Κλέντσε, για να... διαιτητεύσει και να βρει τη λύση. Καθώς η εντολή «να μην αγγιχτούν οι αρχαιότητες» παραμένει, η πλάστιγγα γέρνει σε βάρος των δρόμων και των πλατειών. Από εκεί θα εξοικονομηθεί χώρος για τη δόμηση. Το πλάτος της Αιολικής Οδού από τα αρχικά 15 μέτρα συρρικνώνεται στα 12.

Στην πραγματικότητα, η αλλαγή του σχεδιασμού της Αιολικής Οδού είναι το προμήνυμα ενός κατοπινού πυκνού καταστροφικού οικοδομικού οργανισμού, από όλες τις επόμενες γενιές!

Συνωστισμός για μια θέση της Αιολική Οδό

Αφού, λοιπόν, η Αιολική Οδός είναι πια το σύγχρονο κόσμημα της Αθήνας, οι επαγγελματίες σπεύδουν να βρουν χώρο για να εγκαταστήσουν σε αυτήν την έδρα των επιχειρήσεών τους. Αλλά ακόμη κι αν δεν βρουν εδώ, θα βρουν στους πέριξ δρόμους, που αρχίζουν γρήγορα κι αυτοί να τακτοποιούνται ρυμοτομικά και οικιστικά, με πρώτη την Ερμαϊκή Οδό (Ερμού), αφού στο μεταξύ, το βασιλικό ανάκτορο έχει αποφασιστεί και χτίζεται στον λόφο της Μπουμπουνίστρας (πλατεία Συντάγματος). Αυτή η οδός, λοιπόν, στην ευθεία του παλατιού προς τις εκτός αστικού ιστού περιοχές, θα είναι ο δρόμος που θα συνδέει την ανερχόμενη Μπουμπουνίστρα με την Αιολική Οδό κι ακόμα παραπέρα...

Η πρώτη σύμβαση που υπογράφεται στην πρωτεύουσα αφορά τη συγκοινωνία και δίνει στον Βαυαρό τραπεζίτη και εμπορικό πράκτορα Φρέντερικ Στρονγκ (Frederick Strong) την ευθύνη της οργάνωσης του συστήματος των «παμπορειών» (εκ της λέξεως πάμπορος = ο φέρων ποικίλα πράγματα), των ιππήλατων λεωφορειών, που έχουν χωρητικότητα 16 και 18 ατόμων. Αυτά ξεκινούν από τη διασταύρωση της Αιολικής Οδού με την Ερμαϊκή και μέσα από διαδρομή μίας ώρας καταλήγουν στον Πειραιά. Μεταφέρουν τους επιβάτες στην καμπίνα τους και τις αποσκευές των επιβατών στη στέγη. Το κάπνισμα και η μεταφορά ζώων απαγορεύονται.

Από τα πρώτα κιόλας χρόνια της δεκαετίας του 1830 -κάποιοι μαρτυρούν ότι είναι και ο... θεμέλιος λίθος στην κατοπινή οικοδομική δραστηριότητα του δρόμου- χτίζεται το κτήριο στη βορεινή γωνία της πλατείας Αγίας Ειρήνης με την οδό Αιόλου και για περίπου έναν αιώνα λειτουργεί ως ξενοδοχείο, πιθανόν αρχικά υπό την επωνυμία «Η Ανατολή» (μαρτυρείται το 1854) και, από τα τέλη τουλάχιστον του 19ου αιώνα, ως «Βύρων» (μαρτυρείται το 1900, το 1920 και το 1930). Εδώ μάλιστα πιθανολογείται ότι φιλοξενήθηκε για λίγα 24ωρα και ο Όθων κατά την πρώτη επίσκεψή του στην Αθήνα, το 1833. Το σίγουρο είναι σε αυτό το κτήριο στεγάστηκε για τρία χρόνια (1839-1842) και το αστρονομικό και μετεωρολογικό παρατηρητήριο του Πανεπιστημίου Αθηνών πριν κατασκευασθεί το κτήριο του Λόφου των Νυμφών.

Αυτή την εποχή, σε όλη την Αιολική Οδό, αλλά ειδικά στη διασταύρωση των Οδών Αιολικής και Ερμαϊκής, η κινητικότητα είναι μεγάλη. Το 1836 σχεδόν ταυτόχρονα με τα εγκαίνια της αφετηρίας των παμπορειών, γίνονται στο ισόγειο της οικίας του πλούσιου εμπόρου Βρυζάκη -γαμπρού του Παναγή Σκουζέ και χορηγού της Επανάστασης- και αυτά της «Bella Grecia», του καφενείου «Η Ωραία Ελλάς» που θα παίξει τον σημαντικότερο ρόλο στη πολιτική σκηνή της χώρας έως την έξωση του Όθωνα, το 1862. Αν εντός της βασιλικής Αυλής λειτουργεί μία επίσημη Βουλή,

όπου κατά τις επιταγές του στέμματος αποφασίζονται τα του κράτους, στο καφενείο «Η Ωραία Ελλάς» λειτουργεί μία μικρή, ανεπίσημη αλλά ισχυρότερη, Βουλή, όπου κατά τις επιταγές του λαού, αποφασίζονται τα των λειτουργών του κράτους... Οι υποψήφιοι εκπρόσωποί του περνούν πρώτα από το... Βήμα της Ωραίας Ελλάδος κι ύστερα διαβαίνουν την πύλη των ανακτόρων... «Πάντα δυσκολεύεσαι να διασχίσεις το κεντρικό σταυροδρόμι της πόλης (συμβολή των Οδών Ερμαϊκής και Αιολικής). Εκεί είναι που οι πολίτες καθισμένοι στο καφενείο, ή όρθιοι στη μέση του δρόμου, συζητούν όλοι μαζί για την ειρήνη και τον πόλεμο και ξαναχαράσσουν καπνίζοντας το τσιγάρο τους τον χάρτη της Ευρώπης...» γράφει ο Γάλλος ακαδημαϊκός, επισκέπτης αυτή την εποχή της ελληνικής πρωτεύουσας, Εντμόντ Αμπού (Edmond François Valentin About).

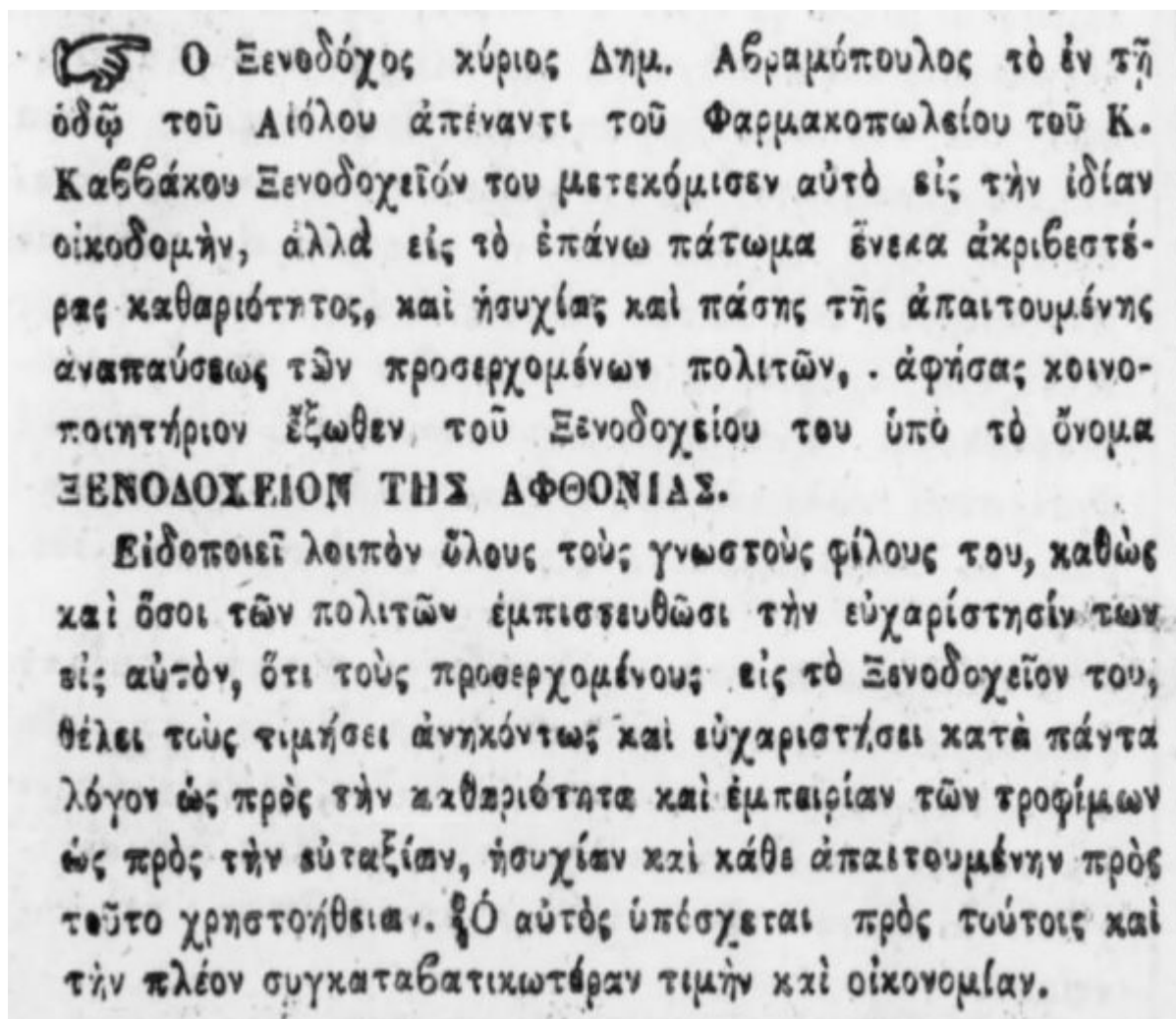
Από την πλευρά του, ο Δανός λογοτέχνης Χανς Κρίστιαν Άντερσεν (Hans Christian Andersen), το 1841, στο έργο του «Οδοιπορικό στην Ελλάδα», περιγράφει: «Η Αθήνα έχει ένα καινούριο ιταλικό καφενείο, τόσο μεγάλο και κομψό, που θα έκανε εντύπωση ακόμα και στο Αμβούργο και το Βερολίνο. Σε σύγκριση με αυτό, το πολυσύχναστο Café Greco της Ρώμης μοιάζει τόσο μικρό, που νομίζεις ότι θα μπορούσε να χωρέσει ολόκληρο κάτω από τη σκάλα του. Εδώ είδα νεαρούς Έλληνες με εθνικές στολές, σφιγμένους όμως τόσο πολύ, που σίγουρα θα είχαν μελανιάσει τα πλευρά τους [...] Αυτοί ήταν πραγματικά οι Έλληνες δανδήδες. Δεν είχαν παρά να αλλάξουν τα κουστούμια τους, για να περάσουν αργόσχολοι νέοι σε μια οποιαδήποτε μεγαλούπολη της Ευρώπης...».

Χρόνια μετά, «Η Ωραία Ελλάς» θα εκτελέσει και χρέη χρηματιστηρίου. Στο τραπέζι του μπιλιάρδου που θα αποκτήσουν το 1870 οι θαμώνες του καφενείου, θα παιχτεί το μεγαλύτερο και καταστροφικότερο για τον λαό χρηματιστηριακό παιχνίδι, που θα μείνει στην ιστορία ως το σκάνδαλο της Λαυρεωτικής. Την άνοιξη του 1873 σ' αυτό το τραπέζι, που θα λειτουργεί ως χρηματιστηριακός πάγκος, θα επενδύσουν τα όνειρά τους χιλιάδες άνθρωποι, αγοράζοντας με τις οικονομίες τους «χρυσές» τις μετοχές της εταιρείας εκμεταλλεύσεως ορυκτού πλούτου του Λαυρίου, αλλά σε σύντομο χρονικό διάστημα, τα «χαρτιά» θα χάσουν το 70% της αξίας τους, οδηγώντας τους άμοιρους επενδυτές στην απόλυτη ανέχεια.

Για την ώρα, ταυτόχρονα με την Ωραία Ελλάδα λειτουργεί στην Αθήνα και πάλι στην Αιολική Οδό -αυτή τη φορά στη διασταύρωση με τη σημερινή Μητροπόλεως- στο ισόγειο της οικίας Τζαβέλλα, το «Καφενείο των Αγωνιστών». Κατά το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, πρόκειται για στέκι με έντονη μυρωδιά της Ανατολής, όπου συχνάζουν κυρίως φουστανελοφόροι του απελευθερωτικού αγώνα, καπνίζοντας ναργιλέ, παίζοντας πρέφα και εξιστορώντας τα κατορθώματά τους. Εδώ συγκεντρώνονται και στρατιωτικοί που μετά το τέλος του Αγώνα και

την έλευση των Βαυαρών βρίσκονται έξω από το στρατεύμα. Το καφενείο αυτό αποτελεί το θερμοκήπιο, όπου καλλιεργείται η Μεγάλη Ιδέα.

Ξενοδοχεία, φαρμακοπωλείων, θέατρον, γλυκισματοποιείον

Στην πραγματικότητα, αυτή την εποχή, και ίσως για πολλές επόμενες, τα πολιτικά σαλόνια του λαού είναι τα καφενεία, τα παντοπωλεία, τα κουρεία και τα φαρμακεία. Στην Αθήνα του Όθωνα, τα φαρμακεία συγκεντρώνουν την ελίτ. Είναι κυψέλες λογίων, όπου εξελίσσονται βαθυστόχαστες συζητήσεις. Οι συζητητές δεν «ζυμώνονται» στο εσωτερικό τού μαγαζιού, αλλά κατά κανόνα στο κατώφλι, στηρίζοντας το ένα πόδι στο πεζοδρόμιο και περιφέροντας το ένα αφτί στον δρόμο για να «τσιμπούν» εγκαίρως τα νέα, που κυκλοφορούν... Έτσι, η πολιτική διευρύνει τον... ορίζοντά της στο μήκος της Αιόλου, όταν το 1855 ανοίγει το φαρμακείο του, στον τότε αριθμό 171 -173 της οδού ο Σταμάτης Κρίνος. Για την ακρίβεια, το «Φαρμακοπωλείο του Κρίνου», το πρώτο της Αθήνας, πριν μεταφερθεί στην Αιόλου, ήταν στεγασμένο από το 1837 σε άλλο σημείο της πόλης. Σε λίγα χρόνια μία δεύτερη ομοειδής επιχείρηση κάνει την εμφάνισή της, στην Αιολική Οδό. Είναι το «Φαρμακοπωλείο», του Καββάκου που στεγάζεται στο ισόγειο της

διώροφης οικίας του, στη γωνία απέναντι από το καφενείο τής Ωραίας Ελλάδος. Την ύπαρξή του μαρτυρά στους χρονικογράφους του μέλλοντος, δημοσίευμα του 1842 στην εφημερίδα «Ταχύπτερος Φήμη», όπου ξενοδόχος προσδιορίζει τη θέση τής επιχείρησής του σε σχέση με το συγκεκριμένο φαρμακοπωλείο στη συμβολή των οδών Αιολικής και Ερμαϊκής.

Στο μεταξύ, η οδός των ανέμων γεμίζει γοργά από τα διώροφα που χτίζονται με βασικά υλικά τα συντρίμμια των κατεστραμμένων αρχαίων μνημείων και ναών. Στα ισόγειά τους «φυτρώνουν» το ένα μετά το άλλο τα καταστήματα, με πρώτους και καλύτερους, ασφαλώς, τους τόπους συνάθροισης ανδρών, όπου συντελούνται πολιτικές ζυμώσεις, τα φαρμακεία και τα καφενεία. Σ' αυτά τα τελευταία, έχουν προστεθεί το «καφενείο της Ευρώπης» (για πολλούς «το κομψότερο καφενείο των Αθηνών») το οποίο βρίσκεται απέναντι από την Αγία Ειρήνη, διευθύνεται από τη «σωματώδη» Γαλλίδα κόρη τού φιλέλληνα Ρομπέρ και διαθέτει καινοτομίες, όπως το μπιλιάρδο (στην πραγματικότητα, αυτό είναι το πρώτο σφαιριστήριο της πόλης - θα ακολουθήσει εκείνο της Ωραίας Ελλάδος) και τα μαονένια τραπέζια, αλλά και το «Καφενείο των Γερόντων», του Χάφτα (εξ ου το όνομα «Χαφτεία» της περιοχής), στο ισόγειο της οικίας Καυταντζόγλου, στον αριθμό 58 (με την τότε αρίθμηση) της Αιολικής Οδού. Ακολουθούν τα ξενοδοχεία, που ξεπηδούν με απρόβλεπτο ρυθμό. Έως τις αρχές του 20ου αι., φτάνουν τα 30 (!), εκτοπίζοντας τις κατοικίες για πολύ καιρό και τουλάχιστον έως ότου η ολοκλήρωση των ανακτόρων στη Μπουμπουνίστρα ανοίξει δρόμο για ξενοδοχειακές δραστηριότητες σε άλλους ανερχόμενους δρόμους. Το 1832, νωρίτερα από όλα τα ξενοδοχεία και πριν καλά καλά η Αιολική Οδός ενταχθεί στα φιλόδοξα σχέδια των ρυμοτόμων της πόλης, το ζεύγος των Ιταλών Καζάλι έχει εγκαταστήσει εδώ (για το ακριβές σημείο επί της οδού δεν υπάρχουν ιστορικές μαρτυρίες) την πρώτη ξενοδοχειακή επιχείρηση της Αθήνας, υπό τον τίτλο «Ξενοδοχείον της Ευρώπης» («Hotel d' Europe»). Καθώς την ίδια επωνυμία συναντά ο ερευνητής και σε διαφορετικά σημεία πέριξ της Αιολικής Οδού, κρίνεται σχεδόν βέβαιο πως το ξενοδοχείο αλλάζει αρκετές έδρες πριν καταλήξει στο σημείο, όπου σήμερα βρίσκεται το Μέγαρο Καρατζά της Εθνικής Τράπεζας. Το ότι πρόκειται για την ίδια επιχείρηση επικυρώνει η συχνή αναφορά του ονόματος του ζεύγους των Ιταλών επιχειρηματιών -είτε σε εφημερίδες της εποχής είτε σε γραπτές αναφορές ξένων περιηγητών- οι οποίοι διαθέτουν ένα χαρακτηριστικό, που τους κάνει αλησμόνητους... Ο κύριος Καζάλι διαθέτει μόνον το αριστερό μάτι και η σύζυγός του μόνο το δεξί, «ώστε πλάι πλάι οι δύο τους συνθέτουν ένα σωστό ζεύγος ματιών...». Το ξενοδοχείο των Καζάλι μπορεί να είναι το πρώτο της Αθήνας στον τομέα της φιλοξενίας και της εστίασης, αλλά είναι στεγασμένο σε κτήριο που προορίζεται για κατοικία. Εκείνο που εξαρχής χτίζεται για ξενοδοχείο είναι ο «Αίολος» στη διασταύρωση της Αιολικής Οδού με την Ανδριανού, στις παρυφές

τού Απάνω Παζαριού στα πόδια της Ακροπόλεως. Το χτίσιμό του ξεκινά το 1835 και το 1837 εγκαινιάζεται η λειτουργία του (στο κτήριο που σώζεται έως σήμερα, μπορεί κανείς να προσέξει το έτος έναρξης της επιχείρησης, στο σφυρήλατο κιγκλίδωμα του θολωτού υπέρθυρου). Ιδιοκτήτης του είναι ο αρχιτέκτονας Σταμάτης Κλεάνθης. Ως εκ τούτου, το οικοδόμημα, που αποτελεί απλό δείγμα αστικής αρχιτεκτονικής της εποχής ακολουθεί πιστά τα ρυμοτομικά σχέδια της οθωνικής Αθήνας. Διαθέτει 25 δωμάτια και πολλά παράθυρα τόσο προς τον δρόμο όσο και προς την εσωτερική αυλή του.

Αλλά, στο μεταξύ, στο ισόγειο του κτηρίου όπου στεγάζεται το ξενοδοχείο των Καζάλι εγκαθίσταται το 1837 και το πρώτο βιβλιοπωλείο της Αθήνας. Επιχειρηματίας είναι ο Γερμανός Βικέντιος Ριτς (Vinzenz Rich), ο οποίος πουλάει κατά κανόνα ξενόγλωσσα βιβλία, τα περισσότερα από τη Γαλλία και τη Γερμανία. Υπάρχουν και κάποια ελληνικά, τυπωμένα σε πιεστήρια του εξωτερικού. Το βιβλιοπωλείο του Ριτς αποτελεί ένα ακόμη στέκι των Αθηναίων λογίων.

Εδώ, στην Αιόλου, το 1836, εμφανίζεται και η πρώτη θεατρική σκηνή, σε τμήμα τού οικοπέδου, όπου σήμερα βρίσκεται το Μέγαρο Καρατζά. Αρχικά είναι ένα ξύλινο παράπηγμα, χωρίς στέγη, όπου δίνουν τις παραστάσεις τους σαλτιμπάγκοι και γελωτοποιοί, αλλά ο νεαρός Κεφαλλονίτης Θάνος Σκοντζόπουλος, που φλέγεται από το πάθος του θεάτρου, ονειρεύεται να δημιουργήσει μία αίθουσα εφάμιλλη εκείνων του Παρισιού, θα βελτιώσει κάπως το παράπηγμα, βάζοντάς του οροφή, χωρίζοντας το κοινό από τη σκηνή με ένα λευκό πανί, δίκην αυλαίας, δημιουργώντας χώρο ορχήστρας (τεσσάρων οργάνων) και προβέποντας υπερυψωμένο βασιλικό «θεωρείο», στην ευθεία μεν της σκηνής, πλην όμως σε τέτοια απόσταση από αυτήν, που χρειάζονται κιάλια για την παρακολούθηση της παράστασης... Την ημέρα των εγκαινίων, μάλιστα, στο βελτιωμένο παράπηγμα, ο «αιθουσάρχης» εμφανίζεται μπροστά στο κοινό (μεταξύ των θεατών είναι ο δήμαρχος Ανάργυρος Πετράκης, ο πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου Καλλιφρονάς, ο αγωνιστής της επανάστασης και θεατρικός συγγραφέας Μιλτιάδης Χουρμούζης, ο συγγραφέας, Φαναριώτης Ιάκωβος Ρίζος Νερουλός και το ζεύγος Καζάλι) και λέγει: «Σήμερα γιορτάζουμε τη θεμελίωση του πρώτου θεάτρου της σύγχρονης Αθήνας. Θα αναβιώσουμε το θέατρο στην πρωτεύουσα ύστερα από 15 σχεδόν αιώνες με έργα πατριωτικά. Το πρώτο έργο που θα παίξουμε είναι «Η Άλωση της Κωνσταντινουπόλεως» του κυρίου Ιωάννη Ζαμπέλιου». Το πρώτο θέατρο, ελλείψει φωτισμού, θα λειτουργεί με φανούς, που θα φέρνουν μαζί τους οι θεατές.

Το 1841, στη διασταύρωση με τη σημερινή οδό Βύσσης, θα αναρτήσει την ταμπέλα του το πρώτο «γλυκισματοποιείο» της πρωτεύουσας. Ανήκει στον

Κωνσταντινουπολίτη Σπυρίδωνα Παυλίδη και πουλάει μπακλαβά, λουκούμα και κουφέτα. Ο έξυπνος Μικρασιάτης ταξιδεύει ανά τις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, απ' όπου αντιγράφει και μεθοδικά εισάγει στο κατάστημά του νέα γλυκίσματα, που ενθουσιάζουν την αθηναϊκή πελατεία. Το 1852 προσφέρει στο κοινό του το ρόφημα, που θα τον καταχωρήσει στην ιστορία τού τόπου ως τον πρώτο Έλληνα σοκολατοποιό. Είναι το ρόφημα σοκολάτα. Το 1861, από εδώ, από το κατάστημα του Παυλίδη στην Αιολική Οδό, θα πουληθεί και η πρώτη σοκολάτα, που έχει παρασκευάσει ο ίδιος!

(Άλλες μαρτυρίες ιστορικών και χρονικογράφων της εποχής, αναφέρουν ως πρώτο ζαχαροπλαστείο αυτό του Καρδαμάτη, που φέρεται να εγκαινιάζεται στην Αιολική Οδό, στη διασταύρωση με τη σημερινή Αγίου Μάρκου, το 1840. Η ιδιαιτερότητά του είναι πως λειτουργεί αίθουσα -και μάλιστα πολυτελή- όπου οι θαμώνες μπορούν να απολαύσουν καθιστοί το γλύκισμά τους, σιγοκουβεντιάζοντας. Εικάζεται μάλιστα ότι ο Καρδαμάτης είναι αυτός που φέρνει από την Ευρώπη τη μηχανή παρασκευής σοκολάτας, η οποία αργότερα περνάει στα χέρια τού Παυλίδη).

Ο βασιλιάς υπό έξωση - Η Αιόλου στην καρδιά των γεγονότων

Η αλήθεια είναι ότι η μεταοθωμανική Ελλάδα είναι άμαθη σε πολλά. Η συνταγματική δημοκρατία, την εφαρμογή της οποίας αναγκάστηκε να εγκρίνει, αλλά κατά κανόνα υπονομεύει συστηματικά ο βασιλιάς, είναι ένα νέο φρούτο που δεν έχει ακόμα καταναλωθεί, η υπηρεσία στο «κοινό καλό» δοκιμάστηκε επιτυχώς στην επανάσταση, αλλά στη μεμονωμένη περίπτωση της διακυβέρνησης ενός κράτους αποτελεί ακόμα αχαρτογράφητο πυθμένα και η φροντίδα της κλειστής τοπικής κοινωνίας υπό τον όρο Αυτοδιοίκηση αποτελεί άγνωστη λέξη... Αυτή την εποχή, ο «Πολιτισμός» με την ακριβή ετυμολογική ερμηνεία της λέξης, δεν συμβαδίζει απολύτως με τον χαρακτηρισμό της πόλης ως πρωτεύουσας. Οι ξένοι ταξιδευτές περιγράφουν πως μόνο η Κωνσταντινούπολη μπορεί να παραβγεί την Αθήνα σε βρομιά. Εδώ, περπατώντας στον δρόμο, μπορείς να συναντήσεις ένα ψόφιο κοράκι, παρακάτω μία τσαλαπατημένη κότα κι ακόμα πιο κάτω έναν σκύλο σε αποσύνθεση. «Πιστεύω στ' αλήθεια πως αν το άλογο μίας άμαξας πέθαινε μπροστά στο καφενείο «Η ωραία Ελλάς», το δημοφιλές καφέ των Αθηνών θα άφηνε στους γύπες την ευθύνη να το απομακρύνουν...» περιγράφει σκωπτικά ο Αμπού. Ουδείς ενδιαφέρεται για τον καθαρισμό της πόλης, αλλά έτσι κι αλλιώς η σκόνη που σηκώνεται από τη χωμάτινη οδό με τη διέλευση των παμπορείων και των ιππήλατων, που μεταφέρουν εμπορεύματα, δεν βοηθά και πολύ στον τομέα «καθαριότητα». «Τόπος που προέρχεται από αιώνες σκλαβιάς σε ένα έθνος, που δεν φημίζεται ιδιαίτερα για τον οικιακό πολιτισμό του, χρειάζεται χρόνο για να αποκτήσει κουλτούρα καθαριότητας» διατυπώνουν οι ξένοι περιηγητές...

Το 1860, πάντως, η κυβέρνηση Μιαούλη αποφασίζει να αναθέσει στη γαλλική αποστολή Δημοσίων Έργων τη στρώση τόσο της Αιολικής Οδού, όσο και της Ερμαϊκής, με αμμοχάλικο και τη λιθόστρωση των πεζοδρομίων στους παρόδιους ιδιοκτήτες, με ποσοστό συμμετοχής στο κόστος, ανάλογο της ιδιοκτησίας του καθενός. Ο Τύπος της εποχής περιγράφει: «Αι οδοί Αιολική και Ερμαϊκή κατήντησαν αδιάβατοι, ένεκα των επισκευαζομένων πεζοδρομίων. Εις αμφοτέρας δε, βλέπει τις καθ' όλον το μήκος τάφρους ανεωγμένους και λίθος εσωρευμένους, εμποδίζοντας τη διάβασιν παντός ανθρώπου, ιδίως των κυριών, αίτινες δεν δύνανται μετά του κρινολίνου των να εισέλθουν εις εμπορικόν κατάστημα και αναθεματίζουν χιλιάκις την ώραν τους αιτίους του κακού τούτου...». (Φαίνεται πως από τότε, ζυγίζεται η υπομονή των Ελλήνων στον δρόμο προς τη βελτίωση και βρίσκεται ελλειμματική...)

Καθώς οι αυλικοί πρωθυπουργοί διαδέχονται ο ένας τον άλλον και η νεοσύστατη χώρα πέφτει σε σκάνδαλα, που τελματώνουν την ανάπτυξή της, οι Αθηναίοι δείχνουν πλέον εμφανώς τη δυσφορία τους στις ξένες βουλές και τα συμφέροντα. Τώρα πια ο βασιλιάς και η καμαρίλα του δεν αποτελούν γι αυτούς παρά ένα ακόμη

εμπόδιο προς την απόλυτη ανεξαρτησία, το οποίο οφείλουν να υπερπηδήσουν... Από τα πρώτα κιόλας χρόνια τής βασιλείας του ο Όθων μπαίνει στο στόχαστρο των αντιμοναρχικών πολιτικών, που αγορεύουν με πάθος μέσα στην Ωραία Ελλάδα. Το καφενείο τής οδού Αιόλου βαφτίζεται «κυψέλη ανατρεπτικών ιδεών». Καθώς η Ελλάδα συμπιέζεται ανάμεσα στις συμπληγάδες των ξένων δυνάμεων και οι διορισμένοι από το παλάτι πρωθυπουργοί αδυνατούν να σηκώσουν κεφάλι, το κλίμα σε βάρος του στέμματος βαίνει διαρκώς επιδεινούμενο. Πολιτικοί και λόγιοι, που επικρίνουν τις τακτικές του Όθωνα, εξαπολύουν λάβρες φραστικές επιθέσεις από το «Βήμα» της Ωραίας Ελλάδος, συχνά προκαλώντας συμπλοκές μεταξύ υποστηρικτών και πολεμίων τού βασιλιά. Ενίοτε το σταυροδρόμι μπροστά στο... ζωηρό καφενείο μετατρέπεται σε πεδίο μάχης! Ο ακαδημαϊκός Αμπού δίνει τη δική του ερμηνεία για τις διαθέσεις των Ελλήνων: «Ακόμη κι αν ο Όθωνας ήταν ο πιο καλός και ο πιο έξυπνος βασιλιάς του κόσμου, ο λαός του ποτέ δεν θα του συγχωρούσε ούτε την καταγωγή του, αλλά ούτε και τη θρησκεία του. Βαυαρός και καθολικός θα είναι πάντα για τους Έλληνες ορθοδόξους ένας ξένος και αλλόδοξος».

Ο αντιμοναρχικός αγώνας είναι πλέον φανερός. Την τελευταία φορά που το βασιλικό ζεύγος επιχειρεί να περάσει μπροστά από την Ωραία Ελλάδα, σε μίας μορφής... δημοσκόπηση, όχι μόνον δεν απολαμβάνει τον σεβασμό που αξιώνει, αλλά εισπράττει και αιχμηρά βλέμματα.

«Η εθνική οργή φούντωνε με την κάθε μέρα που πέρναγε. Εκεί, στο καφενείο «Η Ωραία Ελλάς», είχε στήσει το στρατηγείο της η «χρυσή νεολαία». Μέσα από τα σπλάχνα της ξεπήδησαν άξιοι εκπρόσωποί της, ο ποιητής Αχ. Παράσχος, ο δημοσιογράφος Οδ. Ιάλεμος, ο Θεοδ. Φλογαίτης, ο Αν. Γεννάδιος και πολλοί άλλοι» θα περιγράψει αργότερα στο έργο του «ΟΘΩΝΑΣ - Η ΕΞΩΣΗ» ο ιστορικός Δημήτρης Φωτιάδης.

Στις αρχές του 1862, ο Όθων δίνει εντολή στους χωροφύλακες να κλείσουν το καφενείο, ως «εστία επαναστατών, επικίνδυνη για τη σταθερότητα και την ασφάλεια της χώρας». Το λουκέτο δεν θα παραμείνει για πολύ. Σε λίγες μέρες ο βασιλιάς παίρνει το... χαρτί της εξώσεως από τη χώρα και «η Ωραία Ελλάς» επανέρχεται δριμύτερη. Το σκάνδαλο της Λαυρεωτικής θα είναι η ύστατη συμμετοχή της στα τεκταινόμενα του τόπου. Ύστερα από αυτό, θα κλείσει δια παντός.

Βαδίζοντας προς τον 20ο αι., η Αθήνα αρχίζει πια να παίρνει την όψη τής πρωτεύουσας. Κεντρικοί δρόμοι, με πρώτη και καλύτερη βέβαια την Αιόλου, ηλεκτροφωτίζονται, οι ξένοι επισκέπτες πυκνώνουν και αχθοφόροι αποσκευών εμφανίζονται στις κεντρικές γωνίες, τα πρώτα καταστήματα ειδών σπιτιού και

ρουχισμού των Σγούρδα και Γουτάκη αντίστοιχα, με τις ελκυστικές προθήκες τους καθηλώνουν τα βλέμματα των περαστικών και μία καλοκαιρινή Τρίτη του 1893 μία αγγελία στις αθηναϊκές εφημερίδες γίνεται αντικείμενο συζήτησης... «Λίαν ευχάριστον το άκουσμα ότι η αιώρα (ascenseur) η από μηνών ετοιμαζομένη δια το επί της οδού Σταδίου -και Αιόλου- μέγα ξενοδοχείον «Η Μασσαλία» οικίας Καυταντζόγλου, εδοκιμάστη προ τινών ημερών παρά μηχανικών και αρμοδίων, επέτυχον δε τα πειράματα θαυμασίως. Από αύριον δε, Τετάρτης, αφ ης άρχεται η λειτουργία, οι ένοικοι οι μένοντες εις το δεύτερον και τρίτον πάτωμα, θα εύρωσιν τον τρόπο της αναβάσεως τούτον σωτήριοι και κατ' ουδέν υπολειπόμενοι του εν Παρισίοις και Βιέννη...». Το πρώτο ασανσέρ της πόλης και γενικώς της χώρας είναι γεγονός. Στην ίδια αγγελία κοινοποιείται περιχαρώς ότι την επομένη θα γίνουν τα εγκαίνια της «τεραστίας αυτής μηχανής της αιώρας» παρουσία τού τότε αστυνομικού διευθυντή Μπαϊρακτάρη. Τον χειμώνα του ίδιου έτους, το «δυστυχώς, επτωχεύσαμεν» του Τρικούπη, ρίχνει τη χώρα, την πόλη, την οδό σε δυσκινησία. Μόνο οι εστίες του τζόγου, οι χαρτοπαικτικές λέσχες, που έχουν ξεπεταχτεί κυρίως πέριξ της Αιόλου, εμφανίζουν κινητικότητα...

Η Αθήνα έχει μπει πλέον για τα καλά στον δρόμο των ευρωπαϊκών πρωτευουσών. Ο πληθυσμός της αυξάνεται εντυπωσιακά και στο γύρισμα του αιώνα διαθέτει πια όλα εκείνα για να οποία νιώθει περηφάνεια (συχνά και ντροπή) μία μεγάλη πόλη... Έχει αποκτήσει δίκτυο ύδρευσης και ηλεκτροφωτισμού, κόντρα στο ειρωνικό σχόλιο του Εντμόντ Αμπού «οι δρόμοι (της Αθήνας) φωτίζονται με λάδι, εκτός από τη βαθιά νύχτα, όπου υπολογίζουν στο φως του φεγγαριού. Αν το αλμανάκ πέσει έξω ή αν το φεγγάρι κρυφτεί, οι Αθηναίοι μπορούν να πέσουν και να σκοτωθούν...». Αλλά η πόλη έχει αποκτήσει πια και αυτοκίνητα που «κόβουν» τους περαστικούς, επειδή αυτοί δεν έμαθαν ακόμα να περπατούν στα πεζοδρόμια. Από τον δεύτερο φωτεινό σηματοδότη της πόλης στη διασταύρωση Σταδίου και Αιόλου (ο πρώτος τοποθετήθηκε στη συμβολή Σταδίου και Πεσμαζόγλου) διέρχονται 13.500 τροχοφόρα το 24ωρο! Δέκα χιλιάδες περισσότερα από τους κατοίκους, που μέτρησε ο Λουδοβίκος έναν αιώνα πριν, όταν αποφάσισε να κάνει την πόλη πρωτεύουσα. Κι αυτή είναι μόνο η αρχή...

Πηγή: ΑΠΕ-ΜΠΕ